

Дюймовочка

Ганс Крістіан Андерсен

Переклад Оксани Іваненко

Жила колись одна жінка. Вона дуже хотіла мати малесеньку дитинку, тільки не знала, де її взяти. От вона й пішла до старої чаклунки і сказала їй:

— Мені так хочеться мати маленьку дитинку. Чи не скажеш ти, де мені її взяти?

— О! Цьому можна зарадити! — мовила чаклунка. — Ось тобі зернятко ячменю. Воно зовсім не таке, як ті, що ростуть на селянських полях чи йдуть на корм курям. Поклади його у квітковий горщик, тоді побачиш, що буде!

— Дякую тобі! — сказала жінка, дала чаклунці грошей і пішла додому.

Дома посадила вона ячмінне зернятко, і одразу ж з нього виросла велика чудова квітка, схожа на тюльпан, але пелюстки були ще міцно стулені, як у пуп'янка.

— Яка мила квітка! — сказала жінка і поцілувала гарні червоні з жовтим пелюстки, і тільки вона їх поцілувала, як у квітці щось тріснуло, і вона зовсім розкрилась. Тепер було видно, що це справжній тюльпан, але всередині квітки, на зеленій маточці, сиділа крихітна дівчинка, така гарненька та ніжна! Вона була на зріст не більше дюйма. Тому її й назвали Дюймовочкою.

Блискуча лакована шкаралупка волоського горіха була їй за колисочку, блакитні пелюстки фіалок правили матрацом, а пелюстка троянди — ковдрою. Там вона спала вночі, а вдень бавилася на столі. Жінка ставила тарілку з водою і клала навколо віночком квіти так, щоб стеблини їхні були у воді. Вона опускала на воду велику пелюстку тюльпана, — на неї сідала Дюймовочка і плавала від одного краю тарілки до другого, а за весла їй були дві білі кінські волосини. Це було справді чудово! Дюймовочка ще вміла співати. О, вона співала таким ніжним, милим голосом, якого ніхто ще ніколи не чув.

Якось уночі, коли вона лежала у своєму гарненькому ліжку, в розбите вікно вскочила огидна жаба. Вона була велика, бридка і мокра.

Жаба стрибнула прямо на стіл, де спала під червоною пелюсткою троянди Дюймовочка.

— Яка мила дружина для мого сінка! — сказала жаба, побачивши Дюймовочку, схопила горіхову шкаралупку, де вона лежала, і вистригнула крізь вікно у садок. Там протікав великий широкий струмок. Коло берега було грузько, вогко, і там, у баговинні, жила жаба зі своїм сином. У! Який він був бридкий та огидний — викапана мати. "Коакс, коакс, брекке-ке-кекс!" — це все, що він зміг сказати, коли побачив чарівну маленьку дівчинку в горіховій шкаралупці.

— Не говори так голосно, а то вона прокинеться! — сказала стара жаба. — І може знятися й полетіти від нас, бо вона ж легша за лебединий пух. Посадимо її посередині струмка, на широке листя латаття, воно буде для неї, такої легенької крихітки, наче цілий острів! Звідти вона не зможе втекти, а тим часом ми одремонтуюмо парадні

кімнати внизу, в баговинні, де ви житимете.

У струмку росло багато латаття, його широке зелене листя плавало по воді. Найбільший листок ріс далеко від берега. До нього й підпливла стара жаба і поставила на ньому горіхову шкаралупку з Дюймовочкою.

Бідна маленька крихітка прокинулася рано-вранці і, побачивши, де вона, гірко заплакала. Навколо великого зеленого листа, з усіх боків була вода, і дівчинка ніяк не могла потрапити на землю.

Стара жаба сиділа внизу, у баговинні, і прикрашала кімнату очеретом та жовтими водяними лілеями. Треба ж було догодити молодій невісточці! Потім вона попливла зі своїм потворним сином до листка, на якому сиділа Дюймовочка, щоб узяти її гарненьке ліжечко і поставити в кімнаті нареченої там, де їй доведеться жити. Стара жаба низько присіла у воді перед дівчинкою і сказала:

— Ось мій синок, він буде твоїм чоловіком, і ви чудово житимете з ним на дні струмка, в баговинні.

"Коакс, коакс! Брекке-ке-кекс!" — ото і все, що міг сказати синок.

Вони взяли гарненьке ліжко і попливли з ним, а Дюймовочка сиділа й плакала — одна на зеленому листку, — бо вона не хотіла жити з бридкою жабою і виходити заміж за її потворного сина. Маленькі рибки, які плавали у воді, напевне бачили жабу і чули, що вона казала, тому всі вони висунули голівки, щоб подивитися на маленьку дівчинку. О ні, таке чарівне створіння не повинно дістатися потворній жабі. Вони зібрались навколо листочка латаття, де стояла Дюймовочка, перегризли стеблину зубами, і листок поплив за течією струмка. І Дюймовочка помадрувала на ньому ген далеко. Тепер жаба не могла її наздогнати.

Дюймовочка пропливала повз нові місця, і маленькі пташки, що сиділи в кущах, побачивши її, співали:

— Яка гарненька маленька дівчинка!

Листок плив усе далі й далі... І от Дюймовочка опинилася в іншій країні.

Чудовий білий метелик весь час літав навколо неї і нарешті сів коло дівчинки на листок — Дюймовочка йому дуже сподобалася.

А Дюймовочка раділа, що жаба не може її наздогнати. Навколо було так гарно! Сонце лило з неба своє проміння, і вода сяяла на сонці, як розтоплене золото.

Дюймовочка зняла з себе пояс, один кінець накинула на метелика, а інший прикріпила до листка. І листок поплив ще швидше.

Раптом прилетів великий хрущ. Він побачив дівчинку, вмить схопив її лапкою за тонку талію і відніс на дерево. А зелений листок латаття поплив далі, услід за метеликом, який був прив'язаний до нього.

О, як злякалася бідна Дюймовочка, коли хрущ схопив її і посадив на дерево. Але найдужче їй було шкода гарного білого метелика, якого вона прив'язала до листка: адже коли йому не пощастить звільнитися, він може померти з голоду.

Та хрущ цим не переймався. Він сів з Дюймовочкою на найбільший листок дерева, напоїв її солодким квітковим соком і сказав, що вона чарівна, хоч зовсім не схожа на

хруща. Потім прилетіли до них з візитом інші хрущі, які жили на тому ж дереві. Вони розглядали Дюймовочку, і хрущиці-панночки ворушили вусиками і казали:

— У неї тільки дві ноги! Яка убогість!

— У неї нема вусиків! — казали інші.

— У неї така тонка талія, фі! Вона схожа на людину! Яка вона негарна! — казали всі дами-хрущи.

А Дюймовочка була ж така чарівна!

Так думав і той хрущ, який приніс її на дерево, але коли всі інші твердили, що вона погана, він теж, нарешті, повірив цьому і не захотів тримати її у себе. "Нехай іде собі, куди захоче", — вирішив хрущ. Він злетів з нею з дерева і посадив на маргаритку. Дюймовочка заплакала: їй було дуже сумно, що вона така негарна і навіть хрущі не хочуть її прийняти до себе.

А дівчинка була надзвичайно гарною: така ніжна і ясна, як найпрекрасніша пелюстка троянди.

Ціле літо бідолашна Дюймовочка жила одна-однісінька у великому лісі.

Вона сплела собі ліжечко з травинок і повісила його під листком лопуха, щоб на неї не капав дощик. Їла дівчинка солодкий квітковий пилок і пила росу, яку щоранку знаходила на листі. Так минули літо і осінь, наближалася зима, холодна, довга зима. Всі пташки, що так гарно співали для неї, відлетіли, з дерев осипалося листя, квіти пов'яли; великий листок лопуха, під яким вона жила, скрутився, і від нього нічого не залишилося, крім пожовклої сухої стеблинки.

Бідна Дюймовочка дуже мерзла, бо її платтячко зовсім порвалося. Вона була така ніжна і маленька, що могла замерзнути на смерть! Почав падати сніг, і кожна сніжинка для Дюймовочки була наче ціла лопата снігу для нас; адже ми великі, а вона була лише в один дюйм заввишки. Дівчинка загорнулася в сухий листочок, але він не грів, і вона тремтіла від холоду.

Коло лісу, куди потрапила Дюймовочка, простяглося велике поле. Хліб уже давно зібрали, і тільки гола суха стерня стирчала з промерзлої землі. Дюймовочка пішла цим полем, наче густим лісом. Вона так тремтіла від холоду! Та ось вона натрапила на якісь дверцята. Це була маленька нірка, прикрита стернинками. Там жила польова миша в теплі й добрі. Вона мала помешкання, повнісіньке зерна, розкішну кухню і спальню. Бідолашна Дюймовочка стала під дверима, як бідна жебрачка, і попросила хоч шматочок ячмінного зерна — ось уже два дні ані крихітки не було у неї в роті.

— Моє ти, мале біднятко! — мовила стара польова миша, яка була доброю гостинною господаркою. — Заходь сюди, до моєї теплої хатки, і поїж зі мною!

Дюймовочка дуже сподобалася миші, і вона запропонувала дівчинці:

— Ти можеш лишитися у мене на всю зиму, але мушиш чистенько прибирати помешкання і розповідати мені різні історії, я це дуже люблю.

І Дюймовочка робила все, що наказувала їй добра стара миша. Вони зажили дуже гарно.

— Скоро у нас будуть гості, — сказала якимось польова миша. — Раз на тиждень мене

відвідує мій сусід. Він живе у себе в домі ще краще, ніж я. Там просторі зали, і він носить розкішну шубу з чорного оксамиту. От коли б тобі пощастило вийти за нього заміж, ти була б добре влаштована. Та тільки він сліпий. Ти муситимеш розповідати йому найцікавіші історії, які тільки ти знаєш.

Та Дюймовочка зовсім не хотіла виходити заміж за сусіда, — адже це був кріт.

Невдовзі він прийшов з візитом у своїй чорній оксамитовій шубці.

— Він такий багатий і такий розумний, — казала польова миша. — Його квартира у двадцять разів більша за мою, та й вченості він неабиякої, але він терпіти не може сонця і прекрасних квітів, завжди погано говорить про них, бо ніколи їх не бачив.

Дюймовочці наказали співати, і вона проспівала "Майський жук, лети, лети" і "Чернець пішов на луки". Зачарований її чудовим голосом, кріт одразу закохався в неї, але нічого не сказав, бо він був чоловік статечний.

Трохи згодом кріт прорив довгий підземний хід від свого дому до їхнього і дозволив польовій миші і Дюймовочці гуляти там, коли їм заманеться. Проте він попередив, щоб вони не лякалися мертвої пташки, яка лежить у проході, справжньої пташки з пір'ям і дзьобом. Вона вмерла, напевно, зовсім недавно, на початку зими, і похована саме там, де він прорив свій хід.

Кріт узяв у рот шматочок гнилючка, що світив, як вогонь, у темряві, і пішов сам попереду, освітлюючи довгий темний коридор. Коли вони дійшли до місця, де лежала мертва пташка, кріт уперся своїм широким носом у стелю і пробив у землі дірку, крізь яку в коридор проникло денне світло. Долі лежала мертва ластівка, її красиві крила були міцно притиснуті до тіла, ніжки й голівку вона сховала під пір'ячко. Бідна пташка вмерла від холоду.

Дюймовочці стало дуже шкода її, вона ж так любила всіх маленьких пташок, вони їй так добре співали і цвірінчали все літо. Але кріт штовхнув пташку своєю короткою лапою і сказав:

— Вже не пищатиме більше! Це жахливо — народитися малою птахою. Дякую долі, що моїм дітям це не загрожує: така птаха нічого не має, крім свого "цвірінь-цвірінь", і їй доводиться взимку помирати з голоду!

— Звичайно, тільки так і може сказати розумний чоловік, — мовила миша. — Що мають птахи зі своїм "цвірінь", коли надійде зима? Тому вони й помирають від холоду та голоду, проте й у цьому знаходять щось величне.

Дюймовочка не сказала нічого, але коли кріт і миша повернулися спиною до пташки, вона схилилася над ластівкою, одгорнула пір'ячко на її голівці і поцілувала пташку в її заплющені очі.

"Може, це та сама, що так чудово співала мені влітку, — подумала вона. — Скільки радості ти дала мені, мила, гарна пташко!"

Потім кріт знову закріпив дірку, в яку проникало денне світло, і відвів своїх дам додому. Вночі Дюймовочка зовсім не могла заснути. Вона встала зі свого ліжка і сплела із сухої травички велику гарну ковдру, пішла і закутала нею мертву пташку. З боків, під крильця, вона підмостила м'яку вату, яку знайшла в комірці у миші, щоб пташці було

хоч трошки тепліше лежати в холодній землі.

— Прощавай, гарна маленька пташко! — мовила Дюймовочка. — Прощавай, і спасибі тобі за твої чудові пісні влітку, коли всі дерева були зеленими і сонце так ласкаво нам світило!

Вона поклала свою голівку на груди пташині і раптом злякалася: всередині наче щось стукотіло. То було серце ластівки. Вона не вмерла, вона тільки задубіла від холоду, а тепер відігрілась і знову ожила.

Восени всі ластівки відлітають у вирій, а коли якась запізниться, вона замерзає і падає, мертва, на землю. Холодний сніг укриває її.

Дюймовочка тремтіла зі страху, вона так злякалась. Адже пташка була велика, дуже велика, порівнюючи з нею, такою крихітною. Але дівчинка набралася сміливості, міцніше закутала ластівку, принесла листочок м'яти, яким сама вкривалась, і вкрила ним голівку пташки.

Наступної ночі Дюймовочка знову тихенько прокралася до неї. Тепер бідолашна ластівка зовсім ожила, але була така слабка, що могла тільки ледь-ледь розплющити очі. Вона поглянула на Дюймовочку, яка стояла зі шматочком гнилючка в руці замість ліхтарика.

— Дякую тобі, маленька чарівна дитинко! — сказала їй хвора ластівка. — Я так добре зігрілась! Я скоро зовсім зміцнію і зможу полетіти до теплого сонечка!

— О! — заперечила Дюймовочка. — Надворі так холодно, мороз, іде сніг. Лишайся у своєму теплому ліжку, а я доглядатиму тебе!

І вона принесла ластівці води в чашечці квітки. Ластівка напилась і розповіла їй, як поранила собі крило об кущ тернини і тому не змогла летіти так швидко, як інші ластівки, що попрямували далеко, дуже далеко, в теплі краї. Потім вона вже не могла далі летіти, впала на землю, а більше вже нічого не пам'ятала і зовсім не знала, як потрапила сюди.

Упродовж усієї зими пташка лишалася під землею і Дюймовочка піклувалася про неї. Дівчинка дуже її полюбила. Ані кріт, ані польова миша про це нічого не знали. Їм не хотілося бачити бідолашну ластівку, і вони ходили повз неї.

Як тільки настала весна і сонце зігріло землю, ластівка сказала Дюймовочці:

— Прощавай.

Дюймовочка відкрила дірку в стелі, — там, де зробив її кріт. Сонечко ласкаво заглянуло до них, і ластівка спитала, чи не хоче дівчинка сісти їй на спину і летіти з нею в зелені ліси. Але Дюймовочка знала, що стара польова миша буде дуже сумувати, коли вона її покине.

— Ні, я не можу, — сказала Дюймовочка.

— Прощавай, прощавай, добра чудова дівчинко! — мовила ластівка і полетіла на волю, до сонечка.

Дюймовочка поглянула їй услід, і сльози навернулися їй на очі, — вона дуже полюбила бідну ластівку.

— Цвірінь! Цвірінь! — прощобетала ластівка і полетіла до зеленого лісу.

Дюймовочці було дуже сумно, її ніколи не випускали погуляти на сонечку. На полі, навколо хатки миші, посіяли хліб, і він виріс такий високий, що здавався густим лісом бідній маленькій дівчинці.

— Влітку ти повинна пошити придане! — мовила польова миша Дюймовочці, бо їхній сусід, нудний кріт в оксамитовій шубці, посватав її. — Тобі треба мати і шерстяні сукні, і полотняну білизну. Треба, щоб було що одягти і на чому лягти.

Довелося Дюймовочці прясти, а миша найняла чотирьох павуків, і вони ткали день і ніч.

Щовечора з візитом приходив кріт і все говорив про те, що скоро кінець літу, що сонце не так уже пече, і це гаразд — і без того земля стала твердою, мов каменюка. А коли мине літо, вони справлять з Дюймовочкою весілля.

Та Дюймовочку це аж ніяк не тішило, бо не любила вона нудного крота. Щоранку, коли сходило сонце, і щовечора, коли воно заходило, вона прокрадалася до дверей мишачої хатки, що вели на волю. Вітерець розсував колоски, і вона могла бачити блакитне небо. Вона думала тоді, як ясно, як добре на привіллї, і всім серцем хотіла побачити милу ластівку; але та ні разу не прилітала, певно, мешкала ген далеко, в зелених лісах.

Коли знову надійшла осінь, все придане Дюймовочки було готове.

— За чотири тижні буде твоє весілля! — повідомила їй польова миша. Та Дюймовочка заплакала і сказала, що не хоче йти заміж за нудного крота.

— Дурниці! — сказала польова миша. — Не пручайся, не то я вкушу тебе своїм білим зубом! У тебе буде прекрасний чоловік. Навіть у самої королеви нема такої чорної оксамитової шуби! Усі комори та льохи у нього повнісінькі добра. Ти повинна дякувати долі за такого чоловіка!

І от настав день весілля. Кріт прийшов за Дюймовочкою, щоб відвести глибоко під землю, куди ніколи не потрапляло світло ясного сонця, бо кріт не любив його.

Бідна дитина була така засмучена! Їй треба було назавжди сказати "прощай!" сонечку, на яке вона у польової миші могла милуватися хоча б із дверей.

— Прощай, ясне сонечко! — мовила вона і простягла руки вгору, трошки відійшовши від мишачої хатки. Хліб уже зібрали, і лише суха стерня знову стирчала навколо. — Прощайте! Прощайте! — казала дівчинка і обняла ніжними рученятами маленьку червону квітку, яка випадково збереглася. — Вітай від мене милу ластівку, якщо побачиш її.

— Цвірінь! Цвірінь! — раптом пролунало над її головою. Вона глянула вгору. Це пролітала ластівка. Ластівка так зраділа, побачивши дівчинку! А Дюймовочка розповіла їй, як не хоче вона виходити за бридкого крота і жити під землею, куди ніколи-ніколи не потрапляє сонячне проміння.

Вона не могла стриматися і гірко заплакала.

— Настає холодна зима, — мовила ластівка. — Я відлітаю далеко-далеко, у вирій. Хочеш летіти зі мною? Сідай на мою спину! Прив'яжи себе міцніше поясом, і ми полетимо від гидкого крота і його темного підземелля, полетимо над горами і теплими

країнами, де сонце ще прекрасніше, де завжди літо і весь рік цвітуть квіти. Летімо зі мною, дорога, мила Дюймовочко! Ти врятувала мені життя, коли я зовсім замерзала в темній холодній землі.

— Так! Я полечу з тобою! — мовила Дюймовочка, сіла пташці на спину, вперлася ніжками в її розкинуті крила і прив'язала себе поясом до найбільшого пера. Ластівка знялася високо в небо і полетіла над лісами, над морем, над високими горами, де завжди лежить сніг.

Дюймовочці стало холодно. Вона зарилася в тепле ластівчине пір'я, вистромивши звідти лише голівку, щоб милуватися всіма тими місцями, над якими вони пролітали.

Та ось і теплі краї. Сонце сяяло там яскравіше, ніж у нас, небо було вдвічі вище, і вздовж огорож та рівчаків ріс чудовий зелений і синій виноград. У лісах досягали помаранчі та лимони, там пахло миртом і м'ятою, а стежками бігали за барвистими великими метеликами такі гарні дітки! Але ластівка летіла далі. Внизу простиралися дедалі кращі краєвиди. Під розкішними зеленими деревами, на березі блакитного моря, виблискував білим мармуром старовинний замок. Виноградні лози обвивали його високі колони, а вгорі під покрівлею ліпилося багато ластів'ячих гнізд. В одному з них жила ластівка, яка принесла Дюймовочку.

— Оце мій дім! — мовила ластівка. — А ти вибери собі внизу найкращу квітку. Я віднесу тебе туди, і ти оселишся в ній. І все буде так, як ти бажаєш.

— Як гарно! — скрикнула Дюймовочка і заплескала в долоньки.

На землі лежала велика мармурова колона, вона впала і розбилася на три скалки. Між її уламками вирости прекрасні великі білі квіти. Ластівка злетіла з Дюймовочкою і посадила її на одну з широких пелюсток. Але що за диво! Посередині квітки сидів крихітний чоловічок, такий на зріст, як Дюймовочка, і зовсім прозорий, — здавалося, він був кришталевий. На голові у нього була красива золота корона, а за плечима сяяли блискучі крила. Це був ельф. У кожній квітці жив такий юнак або дівчина, але цей був королем над усіма ельфами.

— Ой, який гарний! — прошепотіла Дюймовочка ластівці. А король ельфів дуже злякався ластівки, адже порівняно з ним вона була велетнем-птахом, а він був такий маленький і ніжний, та коли глянув на Дюймовочку, то був просто захоплений — такої чудової дівчинки йому ще не доводилося бачити. Тому він зняв із себе корону і надягнув її на Дюймовочку. Потім ельф спитав, як її звуть і чи не хоче вона вийти за нього заміж і бути королевою ельфів!

Так, це був справжній жених, не те що син жаби або кріт в оксамитовій шубі! Тому Дюймовочка дала свою згоду чудовому ельфу. З кожної квітки вилітали юнак або дівчина, такі гарні, що Дюймовочка не могла на милуватися ними. Кожен приніс Дюймовочці подарунок, але найдужче їй сподобалися гарні прозорі крила великої бабки. Їх прикріпили Дюймовочці на спину, і вона могла літати з квітки на квітку. Ото була радість! А ластівка сиділа високо у своєму гнізді і співала гарних пісень. Але в неї на серці було трошки сумно, бо вона дуже любила Дюймовочку і хотіла б ніколи не розлучатися з нею.

— Тебе не будуть більше звати Дюймовочкою, — сказав дівчинці її наречений. — Це негарне ім'я, а ти така красуня. Тебе будуть звати Майя!

— Прощавай! Прощавай! — мовила ластівка і полетіла з теплих країв назад у далеку Данію. Там у неї було гніздечко під вікном того чоловіка, який умів розповідати різні казки. Вона проспівала йому своє "цвірінь! цвірінь!", а від нього ми й узнали всю цю історію.